

(יט) יַעֲשׂוּ עֵגֶל בְּחָרֵב וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ לְמִשְׁכָּה :
(כ) וַיִּמְירוּ אֶת כְּבוֹדֶם בְּתַבְנִית שׁוֹר אֲכָל עֵשֶׂב :

(י) וְדַמּוֹת פְּנֵיהֶם פְּנֵי אָדָם וּפְנֵי אֲרִיָּה אֶל הַיְמִין לְאַרְבַּעַתָּם וּפְנֵי שׁוֹר מִהַשְּׂמֹאל לְאַרְבַּעַתָּם וּפְנֵי נֶשֶׁר לְאַרְבַּעַתָּם :

Section 2: Chazal

אמר רבי יוחנן אלמלא וי"ו שבהעלוך נתחייבו רשעיהם של ישראל כלייה וי"ו שבהעלוך נתחייבו רשעיהם של ישראל כלייה אמר לו רבי שמעון בן יוחאי והלא כל המשתף שם שמים ודבר אחר נעקר מן העולם שנאמר בלתי לה' לבדו אלא מה תלמוד לומר אשר העלוך שאיוו אלוהות הרבה:תלמוד בבלי מסכת שבת דף פט:

ואמר רבי יהושע בן לוי מאי דכתיב וירא העם כי בושש משה אל תקרי בושש אלא באו שש בשעה שעלה משה למרום אמר להן לישראל לכוף ארבעים יום בתחלת שש אני בא לכוף ארבעים יום בא שטן ועירבב את העולם אמר להן משה רבכם היכן הוא אמרו לו עלה למרום אמר להן באו שש ולא השגיחו עליו מת ולא השגיחו עליו הראה להן דמות מטתו והיינו דקאמרי ליה לאהרן כי זה משה האיש וגו':

אמר רבי יהושע בן לוי לא עשו ישראל את העגל אלא ליתן פתחון פה לבעלי תשובה שנאמר מי יתן והיה לבבם זה להם ליראה אותי כל הימים וגו'

לא עשו ישראל את העגל - כלומר גבורים ושליטים ביצרים היו ולא הי' ראוי להתגבר יצרים עליהן אלא גזירת מלך היתה לשלוט בהם כדי ליתן פתחון פה לבעלי תשובה שאם יאמר החוטא לא אשוב שלא יקבלני אומרים לו צא ולמד ממעשה העגל שכפרו ונתקבלו בתשובה:
מי יתן והיה לבבם זה וגו' - בסיני נאמר אלמא גבורים ואמיצי לבב ביראתם היו:

וירא העם כי בושש משה בא שש שעות נתכנסו ארבעים אלף שעלו עם ישראל ושני חרטומי מצרים עמהם ושמותם יונו"ס ויומברו"ס שהיו עושין לפני פרעה כל אותם כשפים כמו שכתוב (שמות ז) ויעשו גם הם חרטומי מצרים בלהטיהם ונקהלם כלם על אהרן שנאמר ויקהל העם על אהרן ויאמר וגו' שמשו שוב אינו יורד כבר ואותו היום יום ארבעים היה בשש שעות ביום אמרו להם אהרן וחור עכשיו יורד מן ההר לא השגיחו ויש אומרים שעמד שטן והראה להם דמות מטתו מן ההר ממה שאמרו כי זה משה האיש מיד עמד חור וגער בהם עמדו עליו והרגוהו כשראה אהרן כך נתירא והתחיל מעסיקן בדברים והם אומרים לו קום עשה לנו אלהים והכל גלוי לפני מי שאמר והיה העולם מה הם מבקשים אמר להם אהרן פרקו נזמי הזהב אשר באזני נשיכם אמר אהרן להם דבר קשה שהנשים מתעכבות בו שהם ראו כל הנסים והגבורות שעשה הקב"ה במצרים ובים ובסיני הלכו אצל הנשים עמדו עליהם ואמרו ח"ו שנכפור בהקב"ה שעשה לנו כל הנסים וגבורות האלו ונעשה ע"ז כיון שלא שמעו להם מה כתיב שם ויתפרקו כל העם את נזמי הזהב אשר באזני נשיהם לא נאמר אלא אשר באזניהם א"ר ירמיה כשהביאו הנזמים תלה אהרן עיניו לשמים ואמר אליך נשאתי את עיני היושבי בשמים (תהלים קכג) אתה יודע את כל המחשבות שבעל כרחי אני עושה השליך לאש ובאו חרטומים ועשו בחרטומיהם ויש אומרים שמיכה היה שנתמכך בבנין מה שהציל משה מן הלבנים נטל הלוח שכתב עליו משה עלה שור כשהעלה ארונו של יוסף השליכו תוך הכור בין הנזמים ויצא העגל גועה כשהוא מקרטע התחילו אומרים אלה אלהיך ישראל פתחו מלאכי השרת ואמרו שכחו אל מושיעם עושה גדולות במצרים (תהלים קו) מה עשה אהרן אמר ידחה הדבר עד למחר שנאמר ויקרא אהרן ויאמר חג לה' מחר ורוח הקודש צוחת מהרו שכחו מעשיו אמר הקב"ה בעוה"ז על ידי יצר חטאתם לעתיד אני עוקרו מכם שנאמר (יחזקאל לז) והסירותי את לב האבן מבשרכם:

לך רד א"ל הקב"ה למשה אני כבר גרמו לי הבריות לירד מכאן ולראות בקלקולם שנאמר וירד ה' לראות את העיר וגו' הבה נרדה (בראשית יא) ארדה נא ואראה (שם יח) ואף אתה לך רד דיו לעבד להיות כרבו כששמע משה כך אמר שוב אין להם סליחה ידע הקב"ה מה בלבו של משה אמר ליה הקב"ה לא כבר אמרתי לך בסנה ראה ראיתי (שמות ג) אתה רואה ראה אחת ואני רואה שני ראיות שאני רואה שבאים לסיני ומקבלים תורת ואתי יורד בסיני בטראמילין שלי שהם מתכונים בו ושומטין אחד מהם ומכעיסין אותי בו שנאמר (יחזקאל ט) ופני שור מהשמאל וגו' וכתוב (תהלים קו) וימירו את כבודם בתבנית שור לך רד כי שחת

עמך העם לא נאמר אלא עמך א"ל הקב"ה למשה עמך עשו את העגל שאני אמרתי לך והוצאתי את צבאותי את עמי בני ישראל (שמות ז) ואת היית גרם וקבלתם הערב רב ואמרת מוטב לקבל את השבים ואני הייתי רואה מה עתידים לעשות והם שעשו את העגל שהיו עובדי ע"ז וגרמו לעמי לחטוא עמהם ראה מה כתיב ויקח מידם ויצר אותו בחרט ויאמרו אלה אלהיך (שם לב) אלהינו אין כתיב אלא אלה אלהיך ישראל שהגרים שבאו עמהם ממצרים הם עשו אותו וכמה זהב היה באותו העגל רבי תנחום בר חנילאי אמר מאה ועשרים וחמשה קנטרי זהב היה בו שכן מסכה בגימטריא רבי אסי אמר מסכה רעה היתה לדורות:

Section 3: Rishonim

10 רש"י על שמות פרק לב

(א) **כי בשש משה** - כתרגומו לשון איחור וכן בשש רכבו (שופטים ה) ויחילו עד בוש (שם ג) כי כשעלה משה להר אמר להם לסוף ארבעים יום אני בא בתוך ו' שעות כסבורים הם שאותו יום שעלה מן המנין הוא והוא אמר להם שלימים מ' יום ולילו עמו ויום עלייתו אין לילו עמו שהרי בז' בסיון עלה נמצא יום מ' ב"ז בתמוז בט"ז בא השטן וערבב את העולם והראה דמות חשך ואפילה וערבוביא לומר ודאי מת משה לכך בא ערבוביא לעולם אמר להם מת משה שכבר באו שש שעות ולא בא וכו' כדאית' במס' שבת (דף פט) וא"א לומר טעו אלא ביום המעונן בין קודם חצות בין לאחר חצות שהרי לא ירד משה עד יום המחרת שנאמר וישכימו ממחרת ויעלו עולות:

אשר ילכו לפנינו - אלהות הרבה איוו להם:

כי זה משה האיש - כמין דמות משה הראה להם השטן שנושאים אותו באויר רקיע השמים:

אשר העלנו מארץ מצרים - והיה מורה לנו הדרך אשר נעלה בה עתה צריכין אנו לאלהות אשר ילכו לפנינו:

(ד) **ויצר אותו בחרט** - יש לתרגמו בשני פנים האחד ויצר לשון קשירה בחרט לשון סודר כמו (ישעיה ג) והמטפחות והחריטים (מלכים ה) ויצר ככרים כסף בשני חריטים. והב' ויצר לשון צורה. בחרט כלי אומנות הצורפין שחורצין וחורטין בו צורות בזהב כעט סופר החורט אותיות בלוחות ופנקסין כמו (ישעיה ח) וכתוב עליו בחרט אנוש זהו שת"א וצר יתיה בזיפא לשון זיוף הוא כלי אומנות שחורצין בו בזהב אותיות ושקדים שקורין בלע"ז ניי"ל (גראבשטיכעל) ומזייפין על ידו חותמות:

עגל מסכה - כיון שהשליכו לאור בכור באו מכשפי ערב רב שעלו עמהם ממצרים ועשאוהו בכשפים וי"א מיכה היה שם שיצא מתוך דמוסי בנין שנתמערך בו במצרים והיה בידו שם וטס שכתב בו משה עלה שור עלה שור להעלות ארונו של יוסף מתוך נילוס והשליכו לתוך הכיור ויצא העגל (סנהדרין קא):

מסכה - לשון מתכת. ד"א קכ"ה קנטרין זהב הי' בו כגימטריא של מסכה:

אלה אלהיך - ולא נאמר אלה אלהינו מכאן שערב רב שעלו ממצרים הם שנקהלו על אהרן והם שעשאוהו ואחר כך הטעו את ישראל אחרי:

(ה) **וירא אהרן** - שהיה בו רוח חיים שנא' (תהלים קו) בתבנית שור אוכל עשב וראה שהצליח מעשה שטן ולא היה לו פה לדחותם לגמרי:

ויבן מזבח - לדחותם:

ויאמר חג לה' מחר - ולא היום שמא יבא משה קודם שיעבדוהו זה פשוטו. ומדרשו בויקרא רבה דברים הרבה ראה אהרן ראה חור בן אחותו שהיה מוכיחם והרגוהו וזהו ויבן (לשון בינה) מזבח לפניו ויבן מזבוח לפניו ועוד ראה ואמר מוטב שיתלה בי הסרחון ולא בהם ועוד ראה ואמר אם הם בונים את המזבח זה מביא צרור זה מביא אבן ונמצאת מלאכתן עשויה בבת אחת מתוך שאני בונה אותו ומתעצל במלאכתי בין כך ובין כך משה בא:

חג לה' - בלבו היה לשמים בטוח היה שיבא משה ויעבדו את המקום:

(ו) **וישכימו** - השטן זרזם כדי שיחטאו:

לצחק - יש במשמע הזה גלוי עריות כמו שנאמר (בראשית לט) לצחק בי ושפיכות דמים כמו שנאמר (שמואל ב) יקומו נא הנערים וישחקו לפנינו אף כאן נהרג חור:

11 רש"י על שמות פרק כ

(ב) **אשר הוצאתיך מארץ מצרים** - כדאי היא הוצאה שתהיו משועבדים לי (מכילתא). ד"א לפי שנגלה בים כגבור מלחמה ונגלה כאן כזקן מלא רחמים שנא' (שמות כד) ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר זו היתה לפניו בשעת השעבוד וכעצם השמים משנגאלו הואיל ואני משתנה במראות אל תאמרו שתי רשויות הן אנכי הוא אשר הוצאתיך ממצרים ועל הים. ד"א לפי שהיו שומעין קולות הרבה שנאמר את הקולות קולות באין מד' רוחות ומן השמים ומן הארץ אל תאמרו רשויות הרבה הן ולמה אמר לשון יחיד אלהיך ליתן פתחון פה למשה ללמד סניגוריא במעשה העגל וזהו שאמר (שמות לב) למה ה' יחרה אפך בעמך לא להם צוית לא יהיה לכם אלהים אחרים אלא לי לבדי:

12 רשב"ם על שמות פרק לב

(א) **אשר ילכו לפנינו** - כעין תרפים העשויות במכשפות שיגידו צורכיהם:

(ד) **אלה אלהיך ישראל אשר העלוך** - וכי שוטים היו שלא היו יודעים שעגל זה שנולד היום לא העלם ממצרים. כל עובדי עבודת כוכבים יודעים שאלהינו בשמים ברא את העולם. אך בזה היו טועים שהתרפים יש בהם רוח טומאה כמו הנביאים שיש בהם רוח

הקדש וסבורים שהעגל שהיה מדבר ברוח הטומאה כאילו היה מדבר ברוח הקדש של מעלה ולכן אומרים אלה אלהיך ישראל אשר העלוך כלומר רוח הקדש יש בו וכאילו רוח הקדש הולך לפנינו. וכן לבן אמר על התרפים למה גבת את אלהי. ולנסות בו את ישראל נתן בו רוח הטומאה שלכל מיני מכשפות ואוב וידעוני כח בו להבחיש פמליא של מעלה ולהגיד נולדות. לדעת אם יהיו תמים לה' אלהיהם. ולא יהיה בהם מעונן ומנחש ומכשף ולא מאמין לאות ומופת של רוח הטומאה כדכתיב כי מנסה ה' אלהיכם אתכם לדעת הישכם אוהבים את ה' אלהיכם וגו':

13 דעת זקנים מבעלי התוספות על שמות פרק לב

(א) **עשה לו אלהים** - לא לשם ע"ז נתכנונו כי אם להיות שופט במקומו של משה וכן משמע מדקאמר כי זה משה האיש אשר. ומה שאמר דוד וימירו את כבודם בתבנית שור שהמירו משה שעשה להם הקב"ה כמה נסים על ידו והוא דכתיב וישתחוו לו לכבוד היה ולא לשם ע"ז:

14 אבן עזרא על שמות פרק לב

(א) אמר אברהם המחבר - צריך אני להאריך על דבר העגל. יש מהקדמונים שאמרו שנהרג חור והנה אהרן פחד. ויש מי שאמר כי פחד על ישראל אם ירגוהו שה' ימיתם כלם. ועל דרך הפשט אם מעשה העגל ע"ז למה פחד אהרן שיהרג והלא מתו אחריו כמה חסידים מישראל שלא הגיעה מעלתם למעלת אהרן בחסידות לפרסת כף רגל אהרן על יחוד השם. והנ' חבירי דניאל הושלכו לכבשן האש בעבור שלא השתחוו לצלם ואיך יעשה אהרן פסל שהמעשה קשה מהשתחו'. והלא אהרן קדוש השם היה ונביא על ישראל ומצות רבות נתנו על ידו עם משה אחיו. והנה יהיה חור טוב ממנו ואם הוא עשה ע"ז חייב היה משה להורגו קודם עובדי העגל והנה משה התפלל בעדו והעובדים הרגו. ואיך היה אחר כן מכפר על בני ישראל הוא וזרעו עד סוף כל הדורות. ואל תשים לבך אל דבר קח לך עגל בן בקר לחטאת. כי אינו על דבר העגל. כי הנה כמוהו ביום הכפורים לכל כהן משוח מצוה לתת פר בן בקר לחטאת. ולא נוכל לומר בעבור חטאת האב כי כל הכהנים היו בני אלעזר ובני איתמר וכבר נולד פנחס ועוד בפרשה שיתנו ישראל שעיר עזים אחד לחטאת והם לא עשו דמות שעיר. גם פרה אדומה איננה לכפר על ע"ז רק לטהר הטמאים. וכל אנשי המחקר מודים כי השם לא יבחר שליח שידע כי בסופו יעבוד ע"ז ואין כל נביא שליח. והנה ראינו שאמר משה לפני מותו תמיך ואוריק לאיש חסידך. והנה לא הזכיר דבר העגל. רק לא נמצא בו אלא מה שנמצא במשה והמה דבר מי מריבה כאשר אפרש במקומו. ויש אומרים כי ישראל רמו אהרן שעשו דפוס עגל והשליך אהרן הזהב באש ולא הרגיש וראיית' ואשליכוהו באש ויצא העגל הזה וזה אינו נכון כי אהרן איך בחרו השם אם ה' טפש שירמוהו פתאים. ועוד למה בנה מזבח לפניו וצוה שיזבחו זבחים ועולות. ואחרים אמרו אין זה אהרן שעשה העגל אחי משה. גם זה הבל כי הקהל לא נקהלו רק על ההוה תחת משה וכן כתוב והנה אהרן וחור ואם היה אחר למה לא הרגו אהרן או משה ברדתו מן ההר גם התפלל בעדו. כי אינו נכון שיעשה חסיד ע"ז בעבור אחרים שלא ימותו. גם אומרים רבים כי פי' חג לה' מחר שהעובדים העגל יהיו נהרגים על יד משה. כי אין משמע דברו רק אחר שבנה המזבח לפני העגל צוה להכריז במחנה שישחטו מחר במזבח שבנה. כמו אסרו חג בעבותים. וכן עשו וישכימו ממחרת ויעלו עולות. ומחשבות הלב אינם מועילות כי הנוקב את השם על פי דבורו ירג. וככה האומר נלכה ונעבדה אלהים אחרים. והמפרש אנכי עשו בכורך. אנכי מה שאנכי אבל עשו הוא בכורך אינו פשט ולא יצא מחכמת הדבור. ואם ישאל אדם בב"ד את חבירו האתה הוא חבירי שהלוייתי לך כך וכך ואמר אני לא יוכל לומר מחשבתי היתה שאני חבירו לא יותר. גם ככה דברי דניאל לנבוכדנאצר מרי חלמא לשנאך דרך מוסר. ועתה אומר לך דעת הגאון רב סעדיה אמר. כי אהרן עשה בערמה כאשר עשה יהוא. ע"כ בנה מזבח והקשה על נפשו א"כ למה התאנף השם בו. והנה השיב בעבור שלא הרגם מיד כאשר עשה משה בבואו. גם זה אינו נכון כי הוא קרא חג לה' מחר. וזה השם הוא שם עצם לכבוד השם. ולא יתערב אחר עמו כמלת אלהים שהוא לענינים רבים. ועוד למה לא הזכיר זה בענותו למשה כי הוא אומר ואשליכוהו באש. ואין המענה דומה לשאלה. ועתה אחל לפרש דרך קצרה קצת הסוד. חלילה חלילה שעשה אהרן ע"ז גם ישראל לא בקשו ע"ז רק חשבו שמת משה שהסיעם מים סוף כאשר פי'. כי ראו שהמן אינו יורד בהר סיני ומשה התעכב שם ארבעים יום. ואין כח באדם לחיות זה הזמן בלא מאכל כי הוא לא אמר להם מתי ירד. גם הוא לא ידע. כי השם אמר לו עלה אלי ההרה ושב שם עד שאתן לך לוחות הברית. ומלת אלהים כבוד חונה בצורת גויה. וככה אמרו אשר ילכו לפנינו. ואם תשים לבך אל המסע הראשון אז תבין זה. והנה לכבוד השם נעשה על כן בנה אהרן מזבח לפניו והכריז שיזבחו מחר לכבוד השם וכן עשו כאשר צום. וזו תשובת אהרן כי נקהלו עליו וכמו שהודעתך כי כל קהלה ואחריה על היא לגנאי. ואם אחריה אל היא לשבת. כמו ויקהלו אל המלך שלמה. וזהו אתה ידעת את העם כי ברע הוא. כי אני לא עשיתי רע להם. כי לא בקשו רק אשר ילך לפנינו ולכבוד השם עשיתו. רק בעבור שישראל היו מעורבים עם ערב רב. וזהו כי ברע הוא ולא אמר רע הוא וחשבו מעטים מישראל שהיתה ע"ז והביאו זבחים והשתחוו לו ואמרו אלה אלהיך ישראל. ואל תתמה בעבור שהכתוב אומר כי שחת עמך סרו מהר. כי לא כתוב כל עמך הלא תראה כי לא מעל בחרם רק עכן לבדו והנה כתוב חטא ישראל גם עברו גם גנבו גם כחשו גם שמו בכליהם והנה כל עובדי העגל לשם ע"ז שאמרו אלה אלהיך ישראל או היתה כן במחשבתם לא היו רק שלשת אלפים. והנה הם חצי עשירית עשירית המחנה. והכלל כי לא נעשה כהוגן ע"ד שנחשב לפתאים שהיה ע"ז. ואל תתמה בעבור שהתאנף השם באהרן. כי זה בעבור שהיה הוא הסבה כי הנה נענש עם משה אחיו על דבר מי מריבה ולא חטאו בזדון. וכתוב עליהם לא האמנתם בי מריתם מעלתם. וחכמי המזלות אמרו כי המחבר' הגדולה לשני העליונים היתה במזל שור. וזה כזב כי לא היתה רק במזל דלי. ועל דרך חכמת מזלות היא מזל ישראל ורבים נסו זה הסוד דור אחר דור. גם אני ראיתי ככה והנה שמוהו בחצי השמים:

15 ספר הכוזרי - מאמר ראשון

(צב) אמר הכוזרי: השמר לך החבר לבל תפליג בספור שבחיה של אמתך ולבל תסיח דעתך מן הדבר הנודע ברבים דבר המרותם את אלהיהם על אף המעמדות האלה שמע שמעתי כי בעצם הימים ההם עשו להם עגל ויעבדו לו ולא לאלוה:

(צג) אמר החבר: חטא אשר גנוהו הם עצמם מתוך גדולתם ואין גדול כי אם מי שחטאו ספורים:

(צד) אמר הכוזרי: אינך אומר כך כי אם דרך הפרזה ומתוך משוא פנים לעמך וכי יש לך חטא גדול מזה ומה מעשה טוב ישאר להם אחר זה:

(צה) אמר החבר: כתר לי זעיר ואוכיח לך גדלת העם הזה ודי לי בעדות שהעידה התורה כי אותם בחר האלוה לז לעם ולאמר מבין כל אמות העולם וכי הענין האלוהי חל בכל המונם עד שנעשו כלם ראויים לשמע את הדבור האלוהי ומהם עברה סגלה זו אל נשיהם כי גם מהן קמו נביאות ואלו לפנייהם לא חל הענין האלוהי כי אם על יחידים שאליהם עברה סגלה זו מאדם הראשון אדם הראשון זכה לסגלה זו כי היה שלם בכל בלא יוצא מן הכלל כי מה פגם אפשר למצא בשלמות יציר אשר יצא מתחת יד אמן גדל חכמה וכל יכול ונוצר מחמר אשר בחרו אמן זה לשם צורה שרצה בה לשלמות זו לא היתה מניעה לא מצד מזג זרע האב ודם האם ולא מצד ההזנה והטפוח בשנות הינקות והילדות ולא מצד השפעת האויר והמים וחבל הארץ כי אדם הראשון בראו האלוה בתבנית איש שהגיע לסוף שנות בחרותו שלם בגופו ובמדותיו והוא קבל מאת האלוה את הנפש החיונית בשלמותה ואת השכל במעלה העליונה האפשרית לאדם לפי תכונתו האנושית ואף את הכח האלוהי שמעל לשכל רצוני לומר את המדרגה שבהגיעו אליה ידבק האדם באלוה וברוחניים וישיג את האמתות בתחלת מחשבה בלא עיון ולמוד לכם נקרא אדם הראשון אצלנו בן אלהים וכל הדומים לו מזרעו נקראו בני אלהים והנה אדם הראשון הוליד בנים רבים אך מכלם לא היה ראוי לבוא במקומו כי אם הבל כי רק זה היה דומה לו ומשהרגו קין אחיו מתוך קנאה שנתקנא בו על מעלה זו נתן לאדם שת תחת הבל ושת היה דומה לאדם ולכן נעשה הוא לסגלת אדם וגרעינו ואלו שאר הבנים לא היו כי אם כקלפות וסגלת שת היה אנוש בנו וכך נמשך הענין עד נח על ידי יחידים שהיו כגרעינים כלם דומים לאדם הראשון ונקראים בני אלהים ולכלם השלמות בגוף ובמדות באריכות ימים בחכמה ובכשר המעשה ולפי ימי חייהם מונים אנו את השנים מאדם ועד נח וכך היה הדבר גם בדורות אשר מנח עד אברהם אמנם היה בהם מי שלא דבק בו הענין האלוהי כך למשל תרח אולם אברהם בנו היה תלמיד לאבי אביו לעבר גדולה מזאת הוא הכיר גם את נח כי הענין האלוהי נמשך אצלם מאבות אבות אל בני בנים כך היה אברהם סגלת עבר ותלמידו ועל כן נקרא עברי ועבר היה סגלת שם שהיה סגלת נח שכן נפלו לו בירשה ארצות האקלימיים הנוחים שבאמצעיתן נמצאה ארץ חמדה ארץ כנען היא ארץ הנבואה אך יפת יצא אל הצפון וחם אל הדרום וסגלת אברהם מבין בניו היה יצחק ולכן שלח אברהם את כל בניו האחרים מן הארץ המיוחדת ההיא ארץ כנען ואותה יחד ליצחק וסגלת יצחק היה יעקב ולכן הרחק עשו אחיו מן הארץ ההיא כי יעקב לבדו נמצא ראוי לה אולם בני יעקב היו כלם סגלה כלם יחד ראויים לענין האלוהי ולכן היה להם המקום ההוא המיוחד בהתגלות הענין האלוהי לנחלה מאותה שעה התחיל הענין האלוהי שעד הנה לא כל כי אם על יחידים שוכן בקרב קבוץ והאלוה השגיח על בני יעקב גם בהיותם במצרים להפרותם ולהרבותם ולגדל את בניהם כאשר יגדל איש את האילן ששרשו טוב עד הוציאו פרי בשל בדומה לפרי הראשון שממנו נטע האילן רצוני לומר דאג לגדלם עד אשר ידמו לאבותם אברהם יצחק ויעקב וליוסף ואחיו והפרי הבשל בא במשה אהרן ומרים ובאנשים כבצלאל וכאהליאב וכראשי המטות כשבעים הזקנים שנמצאו ראויים לנבואה מתמדת וכהושע כלב וחור ורבים זולתם בעת ההיא נמצאו בני ישראל ראויים להראות האור האלוהי בתוכם ולהתגלות השגחת האלוה עליהם אמנם היו ביניהם גם חוטאים שנואי אלוה אבל אין ספק שגם הם היו סגלה מבחינה ידועה שהרי מצד שרשם וטבעם היה בהם מן הסגלה ועתידיהם היו להוליד בנים שיהיו סגלה כך יש להזהר באב החוטא שכן הוא הנושא את זרע הסגלה אשר בהזדככו תתגלה בבנו או בבן בנו כמו שאמרנו בנוגע לתרח ולאחרים שלא דבק בהם עצמם הענין האלוהי אבל עתידיהם היו לפי שרשם להוליד בני סגלה מה שאין כן בשרש כל מי שיצא מחם ומיפת דבר דומה לזה אנו מוצאים בענינים הטבעיים פעמים רבות אין האיש דומה לאביו כלל אבל דומה הוא לאבי אביו ואין ספק שאותו הטבע ואותו דמיון כבר היו צפונים באב אם כי הדבר לא היה גלוי לחוש כך היה הטבע של עבר צפון בבניו עד שנתגלה באברהם:

(צו) אמר הכוזרי: אכן זאת היא גדלה הנמשכת בכם מאדם הראשון שהיה גדל הנבראים אשר בארץ ולפי זה נתחיבה לכם העליונות למעלה מכל נמצא אשר בארץ אבל מה מאותה גדלה נשאר בשעת אותו החטא:

(צז) אמר החבר: העמים כלם בזמן ההוא היו עובדי תמונות ואלו באו פילוסופים אל חכמי אמה אחת והביאו בפניהם ראייה על אחדות האלוה ועל רבונותו אי אפשר היה לחכמים אלו בלא שייחוד תמונה אליה אפשרו לכוון בעבודת האלוה ובלא שיאמרו לעמם ולהמונם כי תמונה זו ידבק בה ענין אלוהי וכי מיחדת היא בתכונות נפלאות ומפלאות תכונות אלו יש שהיו מיחסים אותן למקור אלוהי כמו שאנו נוהגים כיום במקומות המקדשים בעינינו שאנו רואים גם בעפרם ובאבניהם מקור ברכה ויש שהיו מיחסים אותן לרוחניות אחד הכוכבים או המזלות או לטליסמאות וכדומה כך לא הסכים אז ההמון על שום תורה אם לא נקשרה בדמיונו עם תמונה מוחשת שאפשר לכוון אליה והנה בני ישראל אף הם הבטח להם כי ירד אליהם מעם האלוה דבר מה אשר יראוהו ויכונן אליו כשם שכונן בצאתם ממצרים אל עמוד הענן ואל עמוד האש שהיו מסתכלים בהם ומכבדים אותם ופונים אליהם ומשתחווים נכחם לאלוה ית' (וכן היו פונים אל הענן שירד על משה בכל עת דבר האלוה אתו והיו עומדים ומשתחווים נכחו לאלהים) ומשמעו בני העם את הדבור האלוהי בעשרת הדברות ומשה עלה אל ההר מתוך צפיה ללוחות הכתובים אשר יוריד אל העם ולארו (אשר יראה בהר למען) יעשה כתבניתו לעם והיה להם דבר נראה לעין אליו יכונן ובארון הברית האלוהית הבריאה החדשה אשר יברא האלוה רצוני לומר שני הלוחות ונוסף על אלה הענן אשר יכסה את הארון והאור האלוהי והמופתים שיראו בעבורו נשאר עומדים ומצפים לרדת משה בעודם באותה רוממות שבה היו ביום מעמד הר סיני לא שינו פארם ועדיהם ובגדיהם אשר לבשו ונשאר עומדים במצבם זה ממתנינים לבוא משה מרגע לרגע אולם משה נשאר בהר ארבעים יום אם כי לא לקח אתו צידה לדרך ולא נפרד מהם ויהי כהולך על מנת לשוב בו ביום אז גברה האכזבה אצל אחדים מבני ההמון הרב ההוא אותה שעה התחיל העם להחלק לכתות כי רבו ביניהם הדעות והסברות ולבסוף הרגישו אחדים מהם צרך לבקש להם נעבד שיוכלו לפנות אליו ככל האמות אך גם לא כחשו באלוהותו של מוציאם מארץ מצרים הם בקשו רק כי יהיה אתם תמיד נעבד מוחש אליו יוכלו לרמז מדי ספרם את נפלאות אלהיהם כאשר עשו זאת לימים אותם המאמינים אשר בראותם את הארון אשר עשה משה ע"ה

קראו הנה האלוה וכמו שאנו עושים כיום ברמזנו לשמים ולכל דבר שנתאמת אצלנו כי תנועתו אינה כי אם ברצון האלוה בלבד לא במקרה ולא ברצון אדם ולא בכח מכוחות הטבע חטאת העם היתה אפוא רק בזה שעשו להם תמונה דבר שנאסר עליהם ובזה שיחסו כח אלוהי לדבר אשר עשו בידיהם ומרצונם בלי אשר באה על כך מצות האלוה אף יש להם התנצלות על זה במחלקת שנפלה ביניהם קדם לכן נוסף על כך לא היו עובדי הנעבד ההוא כי אם שלשת אלפים איש מתוך צבור של שש מאות אלף איש אשר להתנצלות יחידי הסגולה שסיעו בעשית הנעבד אולי היתה כונתם כי יתברר מי הוא החוטא ומי הוא המאמין למען יהרג החוטא אשר יעבוד לעגל ואם נחשב דבר זה להם לעון אין זה כי אם בגלל הוציאם מן הכח אל הפעל חטא אשר עד הנה היה רק מחשבה צפונה בלב כל חטאת העגל לא היה אפוא יציאה מעבודת אל מוציאם ממצרים כי אם עברה על אחת ממצותיו כי הוא ית' אסר את עבודת התמונות והם עשו להם תמונה היה עליהם להוסיף להמתין למשה ולא לעשות להם סמל מדעתם ולקבע מקום אליו יכוננו ולא לבנות להם מזבח ולהעלות עליו קרבנות כל זה בא להם בעצת האצטגנינים ובעלי הטליסמאות שביניהם אשר חשבו את עבודתם הם שהיו עובדים לפי הקשי הדמיון קרובה לעבודת האמת אולם דרכם בזה לא היתה כי אם כדרך הכסיל שהזכרנו למעלה אשר נכנס לאוצר תרופות של רופא והרג בני אדם באותן תרופות אשר קודם לכן היו מתרפאים בהן אכן העם לא חשב כלל כי על ידי מעשה זה הוא יוצא מעבודת האלוה ולהפך לדעתם היה מעשה זה משום השתדלות יתר בעבודת אלוה ולכן באו אל אהרון ואהרון ברצונו לגלות את מחשבותיהם הנסתרות סיע במעשה ולא נחשב לו הדבר לעון כי אם בגלל הוציא את חטא העם מן הכח אל הפעל והנה המעשה ההוא מוזר ומגנה בעינינו כי בזמננו בטלה עבודת התמונות אצל רב האמות אולם הדור ההוא היה מעשה כזה מקבל כי כל האמות היו עובדות תמונות ואלו היתה חטאתם בזה שבנו להם מרצונם בית מיחד לעבודת האלוה וקבעוהו מקום לתפלתם והיו מקריבים בו קרבנות ומרבים לכבדו לא היה דבר זה זר בעינינו שכן אנחנו נוהגים כך היום לבנות לנו בתי תפלה לפי בחירתנו ולגדל כבודם וליחס להם ברכות שנתברכנו בהן ויש שאנו אומרים כי האלוה שוכן בתוכם ומלאכיו חונים סביבם ולולא היה דבר זה נחוץ לנו לשם שמירה על אחדות קהלנו היה מוזר מאד בעינינו כשם שהיה מגנה בעיני אבותינו בימי המלכים אשר מוחים ביד הקהל שרצה לבנות היכלות מיחדים לעבודת האלוה שהיו נקראים במות טובי המלכים היו הורסים את ההיכלות ההם למען לא ינתן כבוד כי אם לבית אשר בחר בו האלוה ורק בדרך העבודה אשר צוה עליה ולעמת זה אותן התמונות שהתירן האלוה הכרובים למשל לא נראו לעם כדבר מוזר ועם כל זה בא הענש על האנשים אשר עבדו את העגל ביום ההוא ונהרגו אך מספרם הגיע רק לשלשת אלפים איש מבין שש מאות אלף ולא פסק המן מלרדת על העם ולא הענן מלסוכך עליהם ועמוד האש מלהנחותם והנבואה התמידה ונתגברה ביניהם ולא נעדרה מהם סגולה אחת מכל הסגולות אשר חוננו בהן חוץ משני הלוחות אשר שבר משה ע"ה אך מיד התפלל להשבתם והושבו להם שני לוחות אבנים כראשונים כי כפר להם החטא ההוא:

16 רמב"ן על שמות פרק לב

(א) אשר ילכו לפנינו אלוהות הרבה או להם כי זה משה האיש אשר העלנו מארץ מצרים, והיה מורה לנו הדרך נעלה בה, לא ידענו מה היה לו, עתה צריכין לאלוהות הרבה אשר ילכו לפנינו לשון רש"י ואין לשונו מכוון אבל הכתוב הזה הוא מפתח לדעת נכון ענין העגל ומחשבת עושויו, כי בידוע שלא היו ישראל סבורים שמשה הוא האלהים, ושהוא בכחו עשה להם האותות והמופתים, ומה טעם שיאמרו כיון שהלך משה ממנו נעשה אלהים ועוד, כי בפירוש אמרו אלהים אשר ילכו לפנינו, לא שיהיו נותנין להם חיים בעולם הזה או בעולם הבא אבל היו מבקשין משה אחר, אמרו, משה שהורה לנו הדרך ממצרים ועד הנה, שהיו המסעים ע"פ ה' ביד משה (במדבר ט כג), הנה אבד ממנו נעשה לנו משה אחר שיורה הדרך לפנינו ע"פ ה' בידו וזה טעם הזכירם משה האיש אשר העלנו, לא האל אשר העלם, כי יצטרכו לאיש אלהים וכן תוכל להבין זה מתשובת אהרן אל משה רבינו מה עשה לך העם הזה כי הבאת עליו חטאה גדולה (להלן פסוק כא), והיתה תשובתו ויאמרו לי קום עשה לנו אלהים וגו', ואמר להם למי זהב התפרקו ויתנו לי ואשליכהו באש (להלן פסוקים כג כד) והנה אהרן מתנצל למשה ואמר לו אל יחר אף אדוני (להלן פסוק כב), והוא כמוסיף על חטאתו פשע, שאומר כי הם בקשו ממנו עבודה זרה ועשאה להם בידי, ולמה לא יחר אפן, ומה חטאה גדולה מזו:

אבל הענין כמו שאמרתי, שלא בקשו העגל להיות להם לאל ממית ומחיה, וקבלו עבודת אלוהות עליהם, אבל ירצו שיהיה להם במקום משה מורה דרכם וזהו התנצלותו של אהרן, טען כי לא אמרו לי רק שאעשה להם אלהים אשר ילכו לפנינו במקומך אדוני, שלא ידעו מה היה לך, ואם תשוב אם לא, ולכן הם היו צריכין למי שיורה להם דרכם כל זמן שלא תהיה אתה עמהם, ואם אולי תשוב יעזבוהו וילכו אחריו כבראשונה וכן היה הדבר, כי כיון שראו העם את משה מיד הניחו את העגל ובעטו בו שהניחו לו לשרפו ולזרות עפרו על פני המים, ולא היה מהם חולק עליו כלל וכן תראה שלא הוכיחם, ולא אמר להם כלום, אבל בבואו במחנה וירא את העגל ומחולות מיד ברחו ממנו, והוא לקח העגל וישרוף אותו וישק אותו להם ולא מאנו כלל ואלו היה להם לאלהים, אין דרך שיניח אדם מלכו ואלהיו לשרפת אש, הן ישרוף את תועבתם לעיניהם ולא יסקלוהו:

והנה אהרן הוא אשר הוציא הצורה הזאת, כי הם לא אמרו לו מה יעשה שור או כשב או עז וזולתם, וזהו מאמר החכמים שאמרו (סנהדרין ג) מלמד שאו לאלוהות הרבה, כי הם לא ידעו במה יבחרו ואיזה הטוב להם והכוונה לאהרן היתה, מפני שישראל היו במדבר חורב שממה, והחרבן ושמומות עולם יבואו מן הצפון, כדכתיב (ירמיה א יד) מצפון תפתח הרעה על כל יושבי הארץ, שאין הכוונה במלך בבל בלבד, כאשר יראה בנגלה מן הכתוב, אבל כי מן השמאל תבא מדת הדין לעולם להשיב על כל יושבי הארץ כרעתם והנה במעשה המרכבה אמר פני שור מהשמאל לארבעתם (יחזקאל א י'), ולכן חשב אהרן כי המחריב יורה דרך מקום החרב כי שם כחו הגדול, ובהיותם עובדים שם לאל יערה רוח ממרום, כאשר נאצל על משה וזהו שאמר חג לה' מחר, שיהיו העבודות והזבחים לשם המיוחד להפיק רצון ממנו אל בעל הצורה, כי בהיותה לפנינו יכוננו אל ענינה:

ורבותינו למדו אותנו הענין הזה, והם שגלו סודו, אמרו (שמו"ר ג ב, מב ה, מג ח) ראה ראיתי את עני עמי, אמר לו הקב"ה למשה, משה אתה רואה ראיה אחת ואני רואה שתי ראיות, אתה רואה אותן באין לסיני ומקבלין תורתך, ואני רואה היאך

מתבוננים בי שאני יוצא בקרונין שלי שאתן להם את התורה, שנאמר (תהלים סח יח) רכב אלהים רבותים אלפי שنان, ושומטין אחד מטטראמולין שלי, שכתוב (יחזקאל א י) ופני שור מהשמאל, ומכעיסין אותי בו טטראמולין, ארבע פרדות, טטרא בלשון יון ארבע, כמו שאמרו (נזיר ח:): טטראגון ארבע מולין פרדות, כמו מולאות של בית רבי (שבת נב) משל לארבע חיות הנושאות המרכבה וביקרא רבה (י ג) שאמר אהרן מתוך שאני בונה אני בונה אותו לשמו של הקב"ה, שנאמר (פסוק ה) ויקרא אהרן ויאמר חג לה' מחר, חג לעגל מחר אין כתוב כאן, אלא לה':

ר"א אמר כי במקום הזה אלהים כבוד חונה בצורת גויה - ואם תשים לבך אל המסע הראשון תבין זה ואיננו נכון בעיני, שלא נעשה העגל במלאכת חכמת המזלות להיות בצורתו חונה כבוד, אין הדבר רק שעשו הצורה לכון בעבודתה אל ענינה וכבר פירשתי (לעיל יג כא, יד יט) סוד המסע הראשון, וחלילה שרצה אהרן להדמות אליו, רק ממנו יקח שיהיה מסעם מצד המדה ההיא והמשכיל יבין:

17 חזקוני על שמות פרק לב

(א) **ויקהל** - העם כל קהלה שיש אחריה על, לגנאי היא. ואם יש אחריה אל, היא לשבח. כמ לפי הפשט חלילה לאהרן שיעשה עבודת כוכבים שהיה קדוש השם ונביא לישראל, ומצות רבות נתנו על ידו עם משה אחיו, ואם עשה ע"א איך נמלט שלא הרגו משה, ואיך היה אח"כ מכפר על ישראל הוא זרעו עד סוף כל הדורות. ועוד לא מצינו שהזכיר הכתוב עליו שום עול, רק עון מי מריבה. וכל ישרי לבב מודים כי הקב"ה לא יבחר שליח שסופו לעבוד עבודת כוכבים גם ישראל לא בקשו ולא נתכוו לעבודת כוכבים. אך משה לא אמר להם מתי ירד וגם הוא לא ידע כי הקב"ה אמר לו עלה אלי ההרה ושב שם עד שאתן לך לוחות הברית והזמן לא אמר לו. וכשראו שאיחר כל כך חשבו שמת כי אין כח באדם לשהות כל כך בלא אכילה. ופי' אלהים שופט ודיין ומנהיג ודבר כמו ראה נתתיך אלהים לפרעה. ונתנית טעם מוכיח כי אמרו כי זה משה האיש אלמא במקום משה בקשו להעמידו. ומה שאמר דוד וימירו את כבודם ה"ק וימירו את משה שהיה כבודם שהרבה נסים עשה להם הקב"ה על ידו וישתחוו למסכה לכבדה ולא לשם עבודת כוכבים. ד"א עשה לנו אלהים שתהא שכינת הקב"ה בתוך גויתו.

אשר ילכו לפניו - לכבוד הקב"ה. ושתפו אהרן עמו ובכך טעו שהיו סבורים שיוכל להנהיגם לפי שהיו מחזיקין אהרן מלומד בנסים.

18 רבנו בחיי על שמות פרק לב

(א) ואמרו במדרש (שבת פט.) כי השטן הביא חושך וערבוביא לעולם, והראה להם לישראל דמות מטתו, ולכך אמרו קום עשה לנו אלהים, ומשה אמר להם ארבעים יום שלמים ויום השביעי שעלה בו אינו מן המנין ואז היו כלים ב"ז בתמוז, וזהו שכתוב וישכימו ממחרת הוא ממחרת ט"ז שהוא י"ז בתמוז שבו הקריבו קרבנות העגל ובו ביום לשש שעות בא משה ושבר הלוחות, והוא שקבלו חז"ל (תענית כח ע"ב) ב"ז בתמוז נשתברו הלוחות למחרתו ב"ח בתמוז שרף את העגל ודן את עובדיו וצוה לבני לוי להרגם, למחרתו ב"ט עלה אל האלהים וישב שם ארבעים יום בתפילה מתחנן ומתפלל לכפר עליהם על מעשה העגל, הוא שכתוב במשנה תורה (דברים ט, כה) את ארבעים היום ואת ארבעים הלילה אשר התנפלתי, אימתי היו כלים בראש חודש אלול, ובראש חודש אלול עלה להר שכן נאמר לו (שמות לד, ב) ועלית בבוקר אל הר סיני, וישב שם ארבעים יום אחרים לקבל לוחות שניות, ואימתי היו כלים ביום הכפורים, בו נתכפר לו אותו עוון והוריד בידו לוחות שניות והיה יום סליחה וכפרה, למחרתו של יום הכפורים התחילו בנדבת המשכן והוקם באחד בניסן. הא למדת מזה כי עוון העגל היה קודם פרשת כי תשא, וכפי מדרש חז"ל (תנחומא כי תשא יא) ונתנו איש כופר נפשו שבא לכפר על מעשה העגל אין מוקדם ומאוחר בתורה:

(ד) ויש לך לדעת כי מה שאמרו אלה אלהיך ישראל אילו אמרו כן על הכוונה הטובה לא היתה בזה עבודה זרה כי האמנם שמדת הדין סייעה אותם באותה עליה כענין שכתוב (שמות יד, יט) ויסע מלאך האלהים, אבל החטא היה במה שכתוב וישתחוו לו ויזבחו לו כי כוונת אהרן שהיתה בעגל למדת הדין ושלא להוציאן מרשותו של השם המיוחד הפכוה ישראל בגוף העגל עצמו כשהיו עובדים אליו, וזהו וימירו את כבודם בתבנית שור וגו' (תהלים קו, כ), וזהו לשון אהרן ואמר להם למי זהב התפרקו וגו' ואשליכהו באש, יאמר אמרתי להם למי זהב ואשליכהו באש, לפי שכוונתי למדת הדין ויצא העגל הזה שאתה רואה לפניך כי אליו היו מכוונים ומשתחיים וזובחים, והנה הוא בהיפך מכוונתי שאני עשיתי שיהיה מסעם מצד מדת הדין ושתהיה הכוונה לשם המיוחד לבדו ונקריב אליו העולה והזבחים והם חטאו בו וקיצצו, וכיון שהוציא אהרן הצורה הזאת על הכוונה שיהיה מסעם מצד המדה ההוא לא לעשות דוגמא אליה חס ושלום אין לך לשאול למה בחר בזהב ואמר פרקו נזמי הזהב ולא בחר בכסף בשכבר ידעת כי הזהב במדת הדין ומראהו כמראה אש, ודרשו חז"ל (יומא מה.) זהב פרוים (דברי הימים ב ג, ו) שדומה לדם פרוים, והיה בית הקרבנות כולו זהב גם מזבח הקטורת והכרובים, ודרשו בכרובים (מכילתא יתרו בחודש י') שאם עשאן של כסף הרי הם כאלהי כסף וכאלהי זהב:

ובמדרש (תנחומא כי תשא יט) ויעשהו עגל מסכה כיון שהשליך הזהב לכור באו מכשפי ערב רב שעלו עמהם ממצרים ועשאוהו בכשפים, ויש אומרים מיכה היה שם שיצא מתוך דימוס בנין שנתמערך בו במצרים והיה בידו שם שכתב בו משה, עלה שור עלה שור לעלות ארונו של יוסף מתוך נילוס, והשליכו לתוך הכור ויצא העגל גועה כשהוא מקטרג, התחילו אומרים אלה אלהיך ישראל, על כן נקרא מיכה על שם שנתמערך בבנין:

וראיתי בפרקי רבי אליעזר מצא אהרן בין הנזמים ציץ זהב אחד כתוב עליו שם הקודש, וחרות עליו כצורת עגל ואותו לבדו השליך בכור האש, שנאמר ויתנו לי ואשליכם בכור אין כתיב כאן אלא ואשליכהו באש ויצא העגל גועה וראוהו כל ישראל וטעו

אחריו, רבי יהודה אומר סמאל נכנס בתוכו והיה גועה להטעות את ישראל שנאמר (ישעיה א, ג) ידע שור קונוהו, עד כאן בפרק מ"ה מן הפרקים:

אלה אלהיך ישראל. דרשו חז"ל (סנהדרין סג). מלמד שאו לאלהות הרבה, ודקדקו זה מלשון אלה שהוא לשון רבים, שאם לא כן היה לו לומר זה אלהיך ישראל כלשון שאמר עזרא (נחמיה ט, יח) אף כי עשו להם עגל מסכה ויאמרו זה אלהיך אשר העלך ממצרים:

Section 4: Other

19 משך חכמה על שמות פרק לב

(יט) ויהי כאשר קרב אל המחנה וירא את העגל ומחולות ויחר אף משה וישלך מידיו את הלוחות וישבר אותם תחת ההר - הענין, כי התורה והאמונה המה עיקרי האומה הישראלית, וכל הקדושות א"י וירושלים כו' המה פרטי וסניפי התורה ונתקדשו בקדושת התורה, ולכך אין חילוק לכל עניני התורה בין במקום בין בזמן והיא שוה בא"י ובחו"ל [לבד מצות התלויים בארץ], וכן הוא שוה בין לאדם הגבוה שבגבוהים, משה איש האלהים להשפל שבשפלים, ואם יעבור אחד מהמה על אחת ממצות ה' דת אחד לו עם השפל שבשפלים, ומשה לא קראו התורה רק סרסור (ע' דברים ה, ה) אבל אין התייחסות התורה לו, והתורה היא מחויבת המציאות, כי קוב"ה ואורייתא חד (זוהר פ' אחרי עג) וכמו שהוא מחויב המציאות כן התורה, ומציאותה אינו תלוי רק בעילת העילות ית"ש. והנה דל השכל קצר ידו להשיג מציאות מחייב המציאות בלתי תכלית ובלתי מושג, ולכך חתרו להם מסילות לעשות צורות ודמיונות או כונים למערכת שמים לאמר זהו המרכבה לאלקות וזהו המשגיח והמסבב כל הענינים בעולם, ולו עבדו וזבחו והקטירו, ורקודי הנפש ורתיחות הדם נתהוו ממושג מוחשי ונראה. והמה כאשר ראו כי בושש משה נפלו מאמונתם ובקשו לעשות להם עגל ולהוריד על הצורה ההיא רוח ממעל ולשפוט ע"ז כי הוא מרכבה לאלקות והוא המשגיח בעולם השפל והוא העלם ממצרים וזה ה' גם חטא עגלי ירבעם יעו"ש היטב למתבונן.

וע"ז צווח משה ככרוכי האם תדמו כי אני ענין ואיזו קדושה בלתי מצות ה' עד כי בהעדר כבודי עשיתם לכם עגל, חלילה גם אני איש כמכם, והתורה אינה תלויה בי, ואף אם לא באתי היתה התורה במציאותה בלי שנוי חלילה, והראיה כי ל"ח שנה שהיו נזופים במדבר לא היה הדבור מתיחס למשה, (מכילתא בא ה) ואל תדמו כי המקדש והמשכן המה ענינים קדושים בעצמם, חלילה, השי"ת שורה בתוך בניו, ואם המה כאדם עברו ברית (ע' הושע ו, ז) הוסר מהם כל הקדושה והמה ככלי חול באו פריצים ויחללוהו (ע' יחזקאל ז, ב), וטיטוס נכנס לקדש הקדשים וזונה עמו (גטין נו: ו) ולא ניזוק כי הוסר קדושתו. ויותר מזה הלוחות מכתב אלקים המה אינם קדושים בעצם רק בשבילכם, וכאשר זנתה כלה בתוך חופתה (ע' שבת פח:): המה נחשבים לנבלי חרש ואין בהם קדושה מצד עצמם, רק בשבילכם שאתם שומרים אותם. סוף דבר אין שום ענין קדוש בעולם ויוחס לו העבודה והכניעה רק השי"ת שמו הוא קדוש במציאותו המחויבת ולו נאווה תהלה ועבודה, וכל הקדושות המה מצד צווי שצוה הבורא לבנות משכן לעשות בו זבחים וקרבתות לשם הי"ת בלבד, והכרובים חלילה אין להם עבודה ושום מחשבה וענין רק זהו כמו הקברניט רוצה לדעת הרוח לאן נוטה עושה תורן, כן עשה הבורא יתברך סימנים וציונים להודיע אם ישראל עושין רצונם של מקום בזמן שפניהן איש אל אחיו כו' (בבא בתרא צט) ודו"ק. ולכן אין בארון רק לוחות והס"ת, והכרובים המה מבחוץ על הכפורת לא בארון רק שמורים למציאות המלאכים כמבואר במורה ח"ג פרק מ"ח.

וזהו ויהי כאשר קרב אל המחנה וירא את העגל ומחולות [וראה כי גדל טעותן עד אשר לא חשבוהו לספק כלל, כי לא רצו לעמוד אולי ירד משה ולהביט מרחוק על ביאתו, רק היו משוקעין בטעותם בתועבות העגל אשר חשבוהו לאלקי] הבין טעותן ויחר אף משה וישלך מידיו את הלוחות, ר"ל כי אין שום קדושה וענין אלקי כלל בלעדי מציאות הבורא ית"ש, ואם הביא הלוחות היו כמחלפים עגל בלוח ולא סרו מטעותן, אולם כאשר שבר הלוחות ראו איך המה לא הגיעו אל מטרת האמונה בה' ותורתו הטהורה. וזה דברי (הגמ') [המדרש] (שמות רבה מב-ו) בכל מקום ומכילתא (יתרו יט-ב) שגם על עת עמידת בהר נאמר (ובלבבם) [ובלשונם] יכזבו כו' (תהלים עח, לו) שעדיין לא נחקק בתוכם הציור האמיתי להאמין בנמצא מחוייב המציאות בלתי מושג ובלתי מצויר, ולכך טעו בעגל. ובלוחות הראה להם לעקור מהם כל דמיון כוזב והפליא לעשות משה רבינו בשבירת הלוחות, ולכן נתן לו הקב"ה יישר (שבת פז) שאמר לו הקב"ה פסל לך שני לוחות אבנים כו' וכתבתי על הלוחות כו' אשר שברת, היינו ג"כ להיות לאות על השורש שלמדת להם בשבירת הלוחות, וזה כי לוחות ושברי לוחות מונחין בארון (בבא בתרא יד:): ולהורות כי הראשונים אשר מעשה אלקים המה כמשמעו הוא בכבודו עשאו, רש"י, המה שבורים, ולוחות שפסל משה המה השלמים, להראות כי אין בנברא קדושה בעצם רק מצד שמירת ישראל התורה כפי רצון הבורא ית"ש הקדוש הנמצא האמיתי הבורא הכל ית"ש וזכרו. וכמעט ע"ז נכלל כל ספר דברים להזהירם בזה כי לא ראתם כל תמונה וכו' השמר לך כו' כו' (דברים ד, ט. טו) ודו"ק.

ולפ"ז גם זה מכלל הטעות, שאמרו שמשה העלן מארץ מצרים, ולא משה העלן, רק היה השליח לדבר לפרעה, אבל הקב"ה בהשגחתו הפרטית העלן, ולכך אמר הקב"ה לך רד כי שחת עמך, במה שחת, שאמרו אשר העלית מארץ מצרים. שגם אותך חשבו לאלקי וכאילו היית מעלה אותן ממצרים בכח אלקי בלתי השגחתי הפרטית, וזה רעיון יקר. ולכן בחוקת (כא, ה) כי אמרו למה העליתונו שניהן שוין, באו אז הנחשים ונשכום יעו"ש ברש"י ודו"ק.

20 שפת אמת ספר שמות - פרשת יתרו - שנת [תרמ"ו]

ברש"י אנכי ה"א לשון יחיד. ליתן פ"פ למרע"ה ללמוד סניגוריא במעשה העגל כו'. ואא"ז מו"ר ז"ל ביאר הדברים כי נאמר הציווי כשבנ"י באחדות. ואז משה הוא ישראל וישראל הם משה כו'. ונראה לבאר עוד כי באמת אם ה' המאמר לכל פרט ופרט לא ה' ית"ש וזכרו.

אפשר להיות מציאות להחטא. וכשאמר הקב"ה יהי רקיע דבריו חיים וקיימים לעולם. וכל המצות הם ציווי על האדם וניתן הבחירה בידו. אבל מאמר אנכי ה"א הוא דיבור וגזירה. לכן ה' המאמר בלשון יחיד כשבנ"י הם באחדות כנ"ל ואז באמת חל עליהם מלכותו ית'. וא"י לבוא לידי החטא באמת. וזהו ענין ליתן פ"פ. כענין שנא' אשר הרעותי. כי כביכול השאיר מקום למציאות החטא:

21 ספר שם משמאל פרשת תשא - שנת תרע"ד

ואשליכוהו באש ויצא העגל. פירש"י ולא ידעתי שיצא העגל הזה. ויש להבין למה השליכו באש כלל. ונראה דהנה אהרן ה' מתבונן בעיקר החטא מדוע היתה שליטה להשטן על עדה קדושה כזו להטעותם ולהחשיך את עיניהם, הלא כלל ישראל לעולם נשמר, והבין אשר כל הצרה הזאת באה מצד העדר כח המאחדם שהוא משה שה' אז מרומם ומובדל מהם, ובמדרש (פ' מ"ז) בשעה שעשו ישראל אותו מעשה היו הלוחות טפחים בידו של הקב"ה וטפחים בידו של שה וטפחים בין יד ליד, ופירש מהר"ל שאז ה' תכלית החיבור של משה למעלה דהטפחים של בין יד ליד ה' כדין שנים אוחזין בטלית זה נוטל עד מקום שידו מגעת וזה נוטל עד מקום שידו מגעת והשאר חולקין בשוה, וישראל מצד עצמם לא ה' להם חיבור כי לא נתערבו ישראל עד שעברו את הירדן ולא ה' להם באותה שעה כח חיבור ועדה כלל. ע"כ היתה עצתו של אהרן שבראשונה צריכין לאחד כח ישראל ואז ממילא יתבטל כח השטן ונפקחו עיניהם לראות נכוחו ורצה לעשות פועל דמיוני להתאחדותם, והוא קיבוץ הזהב מכל ישראל ולהתיכּוה באש לעשותו גוש אחד, ובאמת היתה זו עצה טובה ראוי' לאהרן שמדתו לעשות שלום בין איש לרעהו וכו', והוא כמנהג רופא בקי בבואו לרפאות את החולה נותן עיניו בראשונה לידע מקור ושורש המחלה מאין תוצאותי' ולסלק עיקר הסיבה והסובב ממילא יתבטל. אך עיקר החסרון בזה שלא עלתה עצתו יפה ה' הערב רב, ויובן עפ"י מאמר כ"ק אבי אדומו"ר זצ"ל"ה בהא דהש"ס סנהדרין (פ"ח ע"ב) דאי אגד מין חמישי בלולב אי לולב צריך אגד גרוע ועומד הוא, היינו משום דזר שבתוך האגד מבטל את כל האגד ונרגן מפריד אלוף, ודפח"ח. ע"כ הערב רב שנתערב בהם קילקלו את כל האגד, ונסתלק כח האחדות ושוב שרה בו כח חיצוני. וזהו ויקח מידם, שכל החסרון ה' מה שלקח מידם שהם הערב רב, כמו שפירש בזה"ק מידם ממש, ולפי דרכנו נמי ניחא שכל החסרון ה' מצד שהם התערבו בדבר:

ולפי האמור יובן במה שזכה אהרן בשביל מעשהו זה לכהונה, כבמדרש שאמר הקב"ה לאהרן יודע אני כוונתך איני משליט על קרבנם של בני אלא אתה, שה' מדה במדה שהוא כל מה שעשה ה' לאחד את ישראל ע"כ נעשה כ"ג לאחד את ישראל באביהן שבשמים:

22 הראי"ה קוק ח' קבצים ו:קכג

לולא חטא העגל היו האומות יושבות ארץ ישראל משלימות עם ישראל ומודות להם, כי שם ד' הנקרא עליהם היה מעורר בהן יראת הרוממות, ולא היתה שום שיטת מלחמה נוהגת, וההשפעה היתה הולכת בדרכי שלום כבימות המשיח. רק החטא גרם ונתאחר הדבר אלפי שנים, וכל מסבות העולם הנן אחוזות זו בזו להביא את אור ד' בעולם, וחטא העגל ימחה לגמרי וממילא כל רואיהם יכירום כי הם זרע ברך ד', והעולם יתוקן באורח שלום ורגשי אהבה, ונעם ד' יוחש בכל לבב, לענג רוח ולעדן נשמה ולכל בהם תחיה נפש כל חי.

23 הראי"ה קוק ח' קבצים ח:קלב

העגל והפעור עומדים הם זה מול זה בשני קצות הטומאה של ע"ז. הטומאה היותר מכוסה היא בעגל שהיא קרובה לתבנית הקדושה כפני שור שבמרכבה, והטומאה היותר כעורה היא הפעור. ובאמת הפעור כולל הוא כל יסוד עז, וכל העז שבעולם היא רק ענף של פעור, אלא שזוהמתה מכוסה קצת. וביטול טומאת ע"ז בא ע"ז שמתגלה שכל ע"ז וסעיפיה היא פעור ממש, ויצרא דפעור נפסק לגמרי בדור המדבר, אחרי ביעור הנצמדים לבעל פעור, ומזה בא הכח למיכס יצרא דע"ז בימי עזרא, וגמר ביעורו יהיה לע"ל בכחו של משה, שהוא גנוז מול בית פעור. וראשית טומאת כל בחינת המקום שבעולם הוא בית פעור, ולעומתו ראשית קדושת המקום הוא קברו של משה, שעומד למעלה מכל המקום הטבעי, ונברא בע"ש ביה"ש - ולא ידע איש את קבורתו - שהוא למעלה מהידיעה. וביטול ע"ז תלוי בהתגלותה של הזוהמא שלה שלא תכוסה עוד - ואת הצפוני ארתיק מעליכם, והדחתיו אל ארץ ציה ושממה, ועלה באשו ותעל צחנתו. וביטול ע"ז בימי אליהו, היה בפעולת אליהו, שהקדים עד מתי אתם פוסחים על שני הסעיפים, אם ד' הוא האלהים לכו אחריו, ואם הבעל לכו אחריו, כלומר, שבאמת יסוד הבעל הוא בעל פעור, אלא מפני שכבר נדדקק העולם עד שבטל יצרא דפעור והיו בושים להמשך אחריו, ע"כ לקחו להם את הבעל בהסתרת הכיעור הפעורי שבו. אבל באמת העז הגמורה היא פעור, ואם הבעל הוא אלהים לדעתם הרי הם צריכים ללכת אחריו למקום יסודו, כלומר לפעור, ומתוך השיקוץ שנמצא בפעור, כיון שהבינו שבאמת כל ע"ז באיזה צורה שתהיה היא פעור ממש ואין להנצל מזוהמת הפעור אלא ע"י הדבקות בד' אמת בלא נדנוד ע"ז כלל, ע"כ ענו כל העם יחדו ד' הוא האלהים, ד' הוא האלהים.

Section 5: Who's who?

Rashi – Rabbi Shlomo ben Yitzchak – France: 1040 – 1105
ha-Kuzari – Rabbi Yehudah ha-Levi – Spain: c.1075 – 1171
Rashbam – Rabbi Shmuel ben Meir – France: c.1085 – 1158
Ibn Ezra – Rabbi Avraham ben Meir – Spain: 1089 – c.1164
Ramban – Rabbi Moshe ben Nachman – Spain: 1194 – c. 1270
Daat Zekenim mi-Baaley ha-Tosefot – (collection) France: 12th century
Rabbenu Bachya – Rabbi Bachya ben Asher – Spain: d 1340
Chizkuni – Hezekiah ben Manoach – France: 13th century
Meshech Chochmah – Rabbi Meir Simchah of Dvinsk – Latvia: 1843 – 1926
Sefat Emet – Rabbi Yehudah Aryeh Leib Alter – Poland: 1847 – 1905
Shem mi-Shemuel – Rabbi Shemuel Bornstein – Poland: 1856 - 1926
Rabbi Avraham Yitzchak HaKohen Kook – Lithuania & Israel: 1865 – 1935